

כן הוא בענינו: יכול להיות שיתרו בא לפני מתן תורה, אבל גם יכול להיות שהוא בא לאחריו, אבל בשבילנו יש חשיבות שהמאורעות יהיו מסודרים אחרת. יש סדר אלוהי אוביקטיבי, ויש סדר אחר של הופעת הדברים עבורנו, כמו שאומר המהר"ל שגם לניסים ולענינים האלהיים יש סדר.¹

6. "כי לא בחכמתכם"

יש בענין זה הערה מאת הגאון הקדוש ה"אור החיים"³³: יש לפעמים דברים טובים שאפשר לקבל מן הגויים. חכמה, סברא, עצה טובה, ניתן לקבל מהם. "אם יאמר לך אדם: יש חכמה בגוים — תאמין. יש תורה בגוים — אל תאמין"³⁴ — ואמנם התורה אינה חכמה פשוטה, אלא הסדר הפרקטי של הדרכת האומה. הסדר החברתי של כלל-ישראל. על-כל-פנים יש ענין ללמוד מהמתוקנים שבגויים³⁵, ואין זה עומד בסתירה לעצם ענינו של עם ישראל. בפרשתנו מתברר במספר מקומות ענין הסגולה המיוחדת של עם ישראל, וזה הוא אחד מן המקומות בהם ה"אור החיים" מבליט זאת. הרי ליתרו יש חכמה מענינת, ומשה רבינו קיבל ממנו דבר יסודי וחשוב השייך להדרכת החיים של כלל-ישראל. יתרו צודק מאוד באומרו דברים פשוטים ונכונים: "נבל תבל"³⁶. איך משה רבינו לא השיג מעצמו את ה"חידוש" הזה של יתרו?! כביכול הגוי הזה יותר חכם מעם ישראל, יש לו יותר שכל בחלק זה של תורה מאשר למשה רבינו? ! אלא שסגולת ישראל ובחירתו אינה תלויה במעלות³⁷. יכול להיות מישהו יותר חכם מאיתנו, ובכל זאת בנו כחר רבנו-של-עולם. אף-על-פי-כן ועל מנת כן! אז מה הוא ענינו המיוחד? בודאי שהחכמה חשובה מאוד ומכובדת מאוד, אבל בחירת ישראל, היא לא בחכמתכם ולא בצדקתכם³⁸. ברור שיש חסידים וצדיקים אצל אומות-העולם³⁹ ואיננו שוללים זאת, אבל לא על-פי-יזה נעשתה הבחירה. אס-כך על מה מבוססת ה"עקשנות" של בחירת ישראל דווקא, ואפילו

נצטרך לדחוף אותם באותו פה. אמנם למעשה אנו חיים בערכוביה ובעירוב תחומים המכביד הזה. רבי שמעון בר יוחאי היה מבקש מרבנו-של-עולם שיתן שתי אפשרויות שונות של ביטוי: לחול ולקודש. אבל עובדה היא שזה לא ככה, ורבנו-של-עולם לא קיבל ה"הצעתו". לכן המצב מסוכן מאוד. אבל תסכוכת זאת היא החכמה: באותו פה כשרי יש לתת ביטוי לקדושה הפנימית. על מנת כן! האדם הוא "האדם המדבר" המבטא דברים עליונים ואדירים בגוף דרך אותו פה. לכן אף במצב זה מוטל על האדם להיזהר לשמור על פיו בטהרה: אל תטמא אותו, אל תלכלך אותו; תשמור אותו בגדלות.

רבנו-של-עולם מדריך אותנו לומר כפה זה את דברי אלוהים חיים, כך שהאדם מדבר על הקדוש-ברוך-הוא בצורה גופנית וחומרית. כך העובדה ואין דרך אחרת, שהרי האדם אינו מלאך, אלא הוא נמצא בגוף ולכן הוא מדבר על ד' בדמות הגוף. לאדם יש מחשבות עליונות ואדירות, אבל זו אפשרות הביטוי היחידה שלו. אין לו דרך אחרת לבטא את כל הכרותיו הקדושות אלא דרך הגוף. והתורה שמחנכת את האדם אינה מוציאה אותו מן הגוף אלא מדריכה אותו לקדש את השם בעולם-הזה התחתון. "דברה תורה כלשון בני אדם"³¹.

התורה משתפלת אלינו, יורדת אלינו ומדברת כתכונות בני האדם. "וירד ד' על הר סיני"³².

יש מצב מסוכן של גוף ונשמה, ורבנו-של-עולם לא קיבל את העצה ליצור שני פיות. כך הם בני-אדם, והתורה מדברת בצורה שבני-אדם מדברים, בצורה של גוף ודמות הגוף. אבל האם זה אמת? חס ושלום! אבל זה כלשון בני-אדם, שיש להם צלם אלוהים ורוחניות גדולה ואדירה במסגרת ובסדר גופני. "דברה תורה כלשון בני אדם" שהם נשמה בגוף. לכן יש צורך בשכל ובטהרת קודש לדעת במאי עסקינן, ואם איננו מלאים בגדלות ובשכל ישר, הרינו מתבלבלים מטענת האתיאיסטיים.

כי יסודו אינו כ"א מצד יתרון השכל של האדם על כל החי, ומה שהאדם משתמש בו להנאותו וצרכיו החומריים, ראוי שיכיר בזה צד חסרון... ע"כ... זה החסרון לא יתמיד... אבל... לעת המאושר... לא יהי האדם מוכרח להשתמש בכח הדיכוי כ"א לענינים שכליים ונשבים, אבל לצרכי החיים החומריים כהמלאם ככל נתיאדם... לא תהי שיחה נוהגת עבור אלה הענינים. וכבר אמר רשב"י בירר" אלו הואי בטורא דסיני הוינא בעי תרין פומין, כי הכיר עלכון הכח הדברי להשתמש על ידו בהשגת דברים חומריים... "עין איה ב, ברכות, ז נה, עמ' 235. "... ומאותו המקור היסודי, הנמשך ומתגלה בנתינת התורה, היה מקום לקביעות צורה מיוחדת של כח המדבר שבאדם מישראל, של הנפש החיה והרוח הממלא שלו, בהתחדשות קיום בריאת העולם שבמעשה בראשית על ידי קבלת התורה. "דרשב"י אמר אלו הוינא קאים וכו'" רבינו, אור לנתיבתי, פרק ט, עמ' לח. 31. ברכות לא ב. 32. שמות יט כ. ועיין שיחת רבינו סדרה א יתרו סעי' 5.

33. "ונראה כי טעם הדבר הוא להראות ד' את בני ישראל, הדור ההוא וכל דור ודור, כי יש באומות גדולים בהבנה ובהשכלה. וצא ולמד מהשכלת יתרו בעצתו, ואופן סדר בני אדם, אשר בחר, כי יש באומות מכירים דברים המאושרים" אור החיים, שמות יח כא ד"ה ונראה. 34. איכה רבה ב יג. 35. סנהדרין לט ב. 36. שמות יח יח. 37. "והכונה בזה כי לא באה הבחירה בישראל, לצד שיש בהם השכלה והכרה יותר מכל האומות. וזה לך האות: השכלת יתרו. הא למדת כי לא מרוב חכמת ישראל והשכלתם בחר ד' בהם אלא לחסד עליון ולאבהת האבות" אור החיים, שם. "ועיין נצח ישראל למהר"ל פ' י"א" הערת רבינו. 38. על-פי דברים ט ה'ו. 39. תוספתא סנהדרין יג א. תנא דבי אליהו זוטא כ. רמב"ם, הלכות תשובה ג ה. "אין עם ככל עמי התבל, שיקרת הטוב של האורה היותר עליונה תהיה גנוה במהותה של שורש נשמתו, כ"א ישראל. ישנם חסידים וחכמים יחידים, אבל אין בארץ יגוי צדיק כ"א ישראל..." אגרות הראיה א, עמ' קצח.

אלא שיש גם נשמה של צבור, שקיימים מלאכים של אומות⁴⁶, כוחות נפש של אומה, אופי של אומה וכוחות רוחניים של השגחה אלוהית. ד' לא בחר בנו מכל האנשים, אלא "בחר בנו מכל העמים"⁴⁷, בתכונה צבורית מיוחדת, המתחילה באברהם אבינו, לו נאמר "ואעשך לגוי גדול", ולא "לאיש גדול".

בפרשתנו אנו נפגשים בענין סגולת האומה, על-פי דברי הענק הקדוש והגדול בחכמה ובפילוסופיה ה"אור החיים": יכול להיות שיתרו יותר חכם ממה שרבינו שלא עמד בעצמו על חידושו, אבל מה איכפת לנו בכך אם הוא יותר חכם? ! אפילו אם יהיה יותר צדיק, ואפילו יהיו בו יותר מעלות, אין זה משנה כלל וכלל, כי הסגולה המיוחדת לנו היא באופן יצירת ד' אותנו. הצדקות והחכמה הן פרטים, ואילו אנו מדברים על המקור שהוא כלל הנשמה והיצירה, וממנו משתלשלים הפרטים. "וישמע משה לקול חתנו, ויעש כל אשר אמר"⁴⁸. ענינו המיוחד איננו בחכמה שלנו ובפרטיה. אפילו אם יהיו הגויים יותר צדיקים מאיתנו, אין זה משנה. "הבוחר בעמו ישראל באהבה"⁴⁹, לא באהבה פשוטה אלא באהבה אלוהית, כלל-עולמית, של בורא שמים וארץ⁵⁰. לכן אומר ה"אור החיים" הקדוש⁵¹: "כי יש באומות גדולים בהבנה ובהשכלה, וצא ולמד מהשכלת יתרו בעצתו ואופן סדר בני אדם אשר בחר, כי יש באומות מכירים דברים המאושרים". "והכונה בזה" שאין זה מקור "הבחירה בישראל". "וזה לך האות, השכלת יתרו. הא למדת, כי לא מרוב חכמת ישראל והשכלתם בחר ד' בהם, אלא לחסד עליון ולאהבת האבות"⁵², משום "ברית אבות"⁵³. וכך הם גם דברי

אם הם חוטאים? אלא אנו חוזרים לאותה הערה ידועה של המהר"ל⁴⁰: במה זכה אברהם אבינו שד' יבחר בו? אצל נח נאמר "נח איש צדיק תמים היה בדרתיו"⁴¹, אבל אצל אברהם לא מוזכרת שום זכות, אס-כן מדוע הוא נבחר? האם זו סתם עקשנות? אלא ללמדנו שבחירתנו אינה מצד המעלות האנושיות. אמנם גם במעלות, בכשרונות ובצדקות, אנו נפגשים לפעמים בסייעתא דשמיא, אבל באופן יסודי אלו הם מעלות וכשרונות אנושיים, שמופיעים מלמטה, מהצד האנושי, להם מתלווה גם סייעתא דשמיא. איננו מדברים כאן על דבר שמופיע מצד ההתפתחות האנושית אלא על עצם הנשמה והיצירה.

יצירת הנשמה המיוחדת הזאת, יצירת הטבע והסגולה האלו ללא שום הכנה אנושית, היא נקראת בחירה אלוהית. לכן חשובה העריכה של התורה שאינה מספרת לנו שאברהם אבינו היה צדיק.

אמנם אחר-כך מתגלה ענקיותו של ענק זה באמונה ובהכרה, אבל אין הדבר מוזכר לפני כן⁴⁴, כמו אצל נח, אלא מופיעה גזירה פתאומית: "לך לך"⁴². אברהם אבינו מקבל פקודה: צא מכאן ולך. הוא היה מלא משמעת, עד כדי עקידת יצחק. "והאמן בד'⁴³". אבל לאן ללכת? קודם-כל יש לך לצאת מפה וללכת "אל הארץ אשר אראך"⁴² ושם "אעשך לגוי גדול"⁴⁴. שלוש המילים האלו קובעות את כל הענין שלנו. לחסידי אומות-העולם יש חשיבות אישית גדולה, אבל פה זו הפעם הראשונה שאנו נפגשים בגילוי שם שמים ובערך אלוהי-צבורי-הברתי.

בעולם האנושי, קיים לא רק הערך האישי אלא גם הערך הצבורי. לפני עשרות שנים נתבסס המדע של פסיכולוגיה העמים. בהתחלה עסקו הרבה בפסיכולוגיה אישית, ואחר-כך התפתחה גם פסיכולוגיה של עמים וצבורים, על-ידי שני יהודים: משה לצרוס ושטיינל⁴⁵, פרופסורים באוניברסיטת ברלין אשר גילו את המסכתא הזאת. אבל אנו תמיד ידענו שיש נשמה לא רק ליחידים,

40. נצח ישראל פרק יא. 41. בראשית ו ט. 41. במכילתא (מסכת דרישמע יתרו פ' א) כתוב: "... וכן אתה מוצא באברהם שמתחלה לא היו קוראין אותו אלא אברם וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת ונקרא שמו אברהם. וכן אתה מוצא בשרה שמתחלה היו קוראין אותה שרי וכשעשתה מעשים טובים הוסיפו לה אות אחת גדולה ("ע" זה ויקהל ריד". הערת רבינו) ונקראה שמה שרה. וכן אתה מוצא ביהושע שנאמר (במדבר יג טז) "ויקרא משה להושע בן נון יהושע", והעיר רבינו: "אע"פ שעיקרה של בחירת ד' באברהם היא מצד עצמו, ולא דוקא מצד מעשיו הטובים, ע" נצח ישראל פ"א, י"ל שחידוש השם שייך לענין המדרגה השניה של ההתאמה האישית אל הבחירה העיקרית, וזהו גם מצד המעשים הטובים, או שכאן מכוון כלפי מרתם של אוה"ע גורים, — וכן ביהושע לא נזכרו מע"ט (=מעשים טובים)". 42. בראשית יב א. 43. שם טו ו. 44. שם יב ב. 45. רבינו. לנחיתות ישראל א. עמ' ח. ועיין שיחת רבינו סדרה א נשא סע' 2. סדרה ב וישב

סע' 6. נצבים-וילך סע' 11. מס' 5 עם ישראל סע' 11. מס' 47 עם הנצח סע' 10. 46. דניאל י יג, כ. ועוד. "עוים שברקיע אלו שרי עכ"ם" שוחר טוב תהילים קג. "כל אומה ואומה אית לה שר לעילא" וזהו ב שמות טז ב. ועיין מכות יב א. תנחומא משפטים יח. פרקי דרבי אליעזר פרק כד. בראשית רבה סח יד. עז ג. ועוד. 47. ברכות התורה. 48. שמות יח כד. 49. ברכות קריאת-שמע שחרית. "... הט"ז (שו"ע אורח חיים סי' מז ט"ז ס"ק ה), מסביר שאנו אומרים 'נותן התורה' בלשון הווה, כי 'הוא יחברך' נותן לנו תמיד בכל יום תורתו' כמו כן 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' היא בחירה תמידית שאינה נפסקת לעולמים" שיחת רבינו ראש השנה שיחה ג סע' 3. 50. עיין כוזרי ג יז. 51. שמות יח כא. 52. "ויותר יערב לחיך טעם זה, למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא, כי נתחכם ד' על זה קודם מתן תורה, ולמר שהגם שיש באומות יותר חכמים מישראל, אעפ"כ אותנו הביא ד' אליו, ובחר בנו, ועל זה כפרט עלינו לשבח לאשר בחר בנו מצד חסדיו. גם למ"ד אחר מתן תורה, יש טעם במה שסידר ביאתו קודם, להראות הכוונה הנזכרת שזולת זה אין הכוונה הנזכרת נגלית והבן" אור החיים, שם. 53. שבת נה א תוס' ד"ה ושמואל. קהלת רבה יב ז. ועיין אגרות הראיה א, אגרת רפג, עמ' שיט' ב, אגרת תקנה, עמ' קפו. עולת ראיה א, עמ' צו. "והנה ענין ברית אבות שהקב"ה זוכר לישראל, הוא תמיד כדי להעלותם אל מדרגה גבוהה יותר מערכם, וזהו בשביל הקדושה שהכינו האבות..." מדבר שור, הדרוש האחד ושליש. בשפת אמת (שמות תרמ"ה ד"ה במד' עמ' 11) כתוב: "והגם שיש אומרים תמה זכות אבות מ"מ זכות ע' נפש לא

